

IRINA NEACȘU

Flori
transilvane

INTERSECȚII ISTORICE
ÎNTRE NATURĂ ȘI CULTURĂ
PE TERITORIUL TRANSILVANIEI

Prefață de
dr. JOHN AKEROYD,
colaborator al Casei Regale a Marii Britanii

CUPRINS

CĂLĂTOR ÎN
TRANSILVANIA
23

SPAȚIU, LOC,
PEISAJ, VEGETAȚIE
75

FLORI PICTATE,
BRODATE
ȘI SCULPTATE
135

<i>Prefață (dr. John Akeroyd)</i>	6
<i>Introducere</i>	12
Mic bagaj de călătorie prin Transilvania	28
„La picior“ - practică estetică sau estetică practică în Transilvania?	42
Natura ca artă	59
Stejarul, teiul și pinul	90
Plante decorative, aromatice și medicinale	109
Cânepa, trifoiul și vița-de-vie	122
Laleaua	148
Garoafa	157
Rodia	164
Trandafirul	172
<i>Concluzii</i>	179
<i>Note</i>	205
<i>Anexa 1</i>	209
<i>Anexa 2</i>	213
<i>Listă ilustrații</i>	217
<i>Bibliografie</i>	219

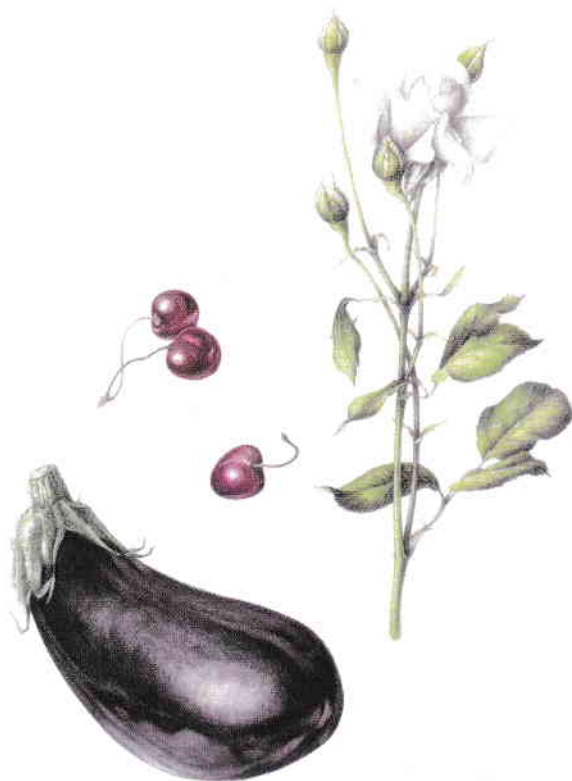
LBRIS

We know
books

CĂLĂTOR ÎN TRANSILVANIA

Transilvania este o călătorie. Chiar și stând pe loc, simți cum călătorește ea în jurul tău, cu păsările și adierile, miresmele și sunetele, ritmul imperturbabil de sorginite aproape medievală. Preponderent rurală, Transilvania mea, adică așa cum aș descrie-o eu fără prea multe ambalaje, e despre colaje, cu o rimă neintenționată de cântec-însoțitor de călătorie. Spre exemplu, mirosul de fân proaspăt cosit care mă copleșește în zile toride până la un punct al regresului emoțional în copilăria mică; atunci, pe la orele prânzului, tânjeai fără să vrei la un somn blând, cu stomacul plin de găluști cu prune sau mai știu eu ce bunătăți greu de gustat astăzi fără glazura asta de nostalgie. Tot din sertarul mirosurilor mai pot scoate mirosul (ceva teribil pentru un orășean) de balegă de vacă, care e mirosul de lapte crud, așa cum se bea în copilărie, seara, cald, direct după muls, cu un strat gros de grăsime rămas pe buze după ce se golește cana. Transilvania mea este însă și răcoarea caselor vechi, săsești, cu pereți groși și ferestre mici, cumva perfect proporționate estetic; sau acoperișurile severe, înalte și intimidante, cu țiglă cărămizie, cu „ochii” Sibiului sau lucarnele aglomerate ale Brașovului care privesc la stradă cu atitudine ușor dojenitoare, căci în ciuda bunelor noastre intenții, rămânem, în umbra acestor giganți seculari, indecent de tineri și de impertinenți. Ca o traistă de târgoveț, și Transilvania mea e plină de tot felul de lucruri prețioase, culese din mers, din vorbă în vorbă, din cărți și din locuri învățate rând pe rând. Cât despre flori și plante transilvane, poate că fascinația mea nu se

*Vara în grădină,
 acuarelă pe hârtie,
 2019*

referă numai la diversitatea și frumusețea lor, ci, din nou, la amintirea felului în care le-am descoperit și înțeles. Acum, când scriu aceste rânduri, este timpul sunătorii, al culesului și legatului în snopi atârnați mai apoi la uscat în pod. Se mai culeg acum și gălbiori la pădure, cireșe prin livezi, și tot acum este și timpul trandafirilor de grădină și al aromelor lor dulci, amestecate pe la prânz cu cele ale vinetelor coapte și seara cu cele ale capri-foiului lungit leneș pe garduri.

William Tullet, cercetător în istoria mirosului, demonstrează într-o lucrare recentă cum, într-adevăr, experiența mirosului poate clarifica relația

omului cu locul și poate ajuta în articularea narativă a conexiunilor istorice dintre trecut și prezent, în încercarea de definire identitară a unui loc istoric.¹ Eu am fost antrenată să observ și să transpun observația în imagine. Am observat vieți și visuri pe care le-am transpus în proiecte de arhitectură, așa cum mai târziu am observat istorii botanice pe care le-am transpus în artă. Și totuși, mirosul rămâne o peliculă a istoriei pe care nu reușesc să o transpun în nimic mai mult decât în narațiune, cuvinte înșirate care sper să declanșeze în efect de domino noi și noi legături și amintiri. Așadar, încep povestea și călătoria printre florile Transilvaniei.

Detaliu cu plante
medicinale la uscat
în atelier, 2019

MIC BAGAJ DE CĂLĂTORIE PRIN TRANSILVANIA

Mi-a fost mereu atât de dragă Transilvania, încât nu aș putea spune dacă așa arată intuiția, sau mai degrabă amintirea, în ceea ce privește atașamentul față de locuri care nu sunt de fapt ale mele. Tot spun „Transilvania mea“, dar nu este a mea, ci eu mă simt a ei. În copilărie vizitam destul de des zone ale acestui tărâm (de poveste) de peste munți și, sincer, nu îmi amintesc mare lucru despre acei ani, decât că era totul bine cumva. În realitate în viețile de adulți ale celor din jur nu era chiar bine, dar eu oricum nu înțelegeam lucrurile astea și aveam disponibilitatea de a mă bucura de lumea mea, așa cum se vedea ea de la vreun metru înălțime. Nu aș putea nicidecum să povestesc despre Sibiul anilor '80, sau despre călătoriile cu trenul peste munți; nici despre anii de mai târziu, când drumurile au fost tot mai scurte pentru că muntele, cu potecile lui și cu părțile lui de schi, a devenit noua destinație, lăsând tot ce este după el ca un fel de film frumos la care aveam să mă întorc abia adult, cu liniște sufletească și minte așezată de câteva oase frânte în accidente montane. Nu mai am aceste amintiri, sau cel puțin nu la nivel narativ. În mod sigur ele au rămas însă amprentate senzorial. Probabil că tot filonul aromelor și sunetelor, culorilor, luminii și labirintul primelor trasee de mic explorator rămân păstrate, alături de oracole și jurnale, într-un fel de sertar al sufletului, iar astăzi nu pot ști dacă atașamentul meu este întruparea familiarității sau, cum spuneam, dacă este mai degrabă intuiția și anticiparea cunoașterii acestui

Peisaj Rodeș, 2024

loc tainic. Transilvania rămâne liniștită și tăinuită, e nevoie de curiozitate, răbdare și creativitate în înțelegerea ei, ca într-un puzzle. În ultimii câțiva ani am trăit aici și fără să știu încotro mă vor duce următorii pași, pot povesti despre acest ținut „la firul ierbii“, pentru că florile Transilvaniei sunt pentru mine limbajul de decodificare istorică, culturală și geografică. Am învățat în timp să citesc peisajul în cheie culturală și să înțeleg cultura prin prisma legăturii indestructibile cu peisajul, cu locul în care s-a format.

Transilvania e un loc în care toate etniile au știut să trateze natura cu blândețe și cu respect, unde omul și peisajul și-au dat, și și-au luat, unul de la altul, ce le-a trebuit, fără răni prea mari sau, în fine, cu remedieri restaurative atunci când a fost nevoie (o să povestesc mai departe), și cumva toată bogăția acestei relații a rămas tăinuită, dincolo de munți. Chiar și acum mi se pare că ajunsul pe acest tărâm este în sine un fel de aventură demnă de Harap-Alb și o călătorie de devenire, nicidecum una oarecare, unde drumul ar fi, așa, doar o legătură implicită între două puncte, de plecare și de destinație. Ca să ajungi în Transilvania parcurgi drumuri infernal de lungi și de grele, de oriunde ai veni. Cândva, toate aceste drumuri aveau calea lor prin peisaj, și deserveau alte activități, nicidecum turismul de masă din weekend. Pe atunci, adică în decursul a secole întregi până în istoria recentă, călătoria era o datorie sau o meserie. Nu a bănuit niciodată cineva că vor veni timpuri când toată lumea, dar absolut toată lumea, va călători. E aproape o rușine să nu călătorești. Ironic, nu? Să dedicăm viețile construitului de case și plecatului din ele. Există totuși atâtea tipuri diferite de plecări. Transilvania a asistat, din păcate, la una dintre cele mai triste forme, aceea a emigrării în masă. Într-un caz unic în Europa, o țară să își vândă cetățenii, 230 000 de sași și șvabi au părăsit Transilvania în perioada 1969–1989, și încă mulți după Revoluția din 1989, lăsând în urmă case, sate, așezări întregi pustii. Anii au trecut, și odată cu ei, drumurile celor plecați, și ale celor rămași deopotrivă, au înaintat așa cum s-a putut, mai departe, spre formule

cât mai echilibrate de viață. Cu dor, cu nostalgie, cu eliberare sau cu resentimente, fiecare a încercat să păstreze amintirea motivelor care au dus la marile decizii și să accepte tot ce au adus acestea. Transilvania însă nu a plecat nicăieri, ci a rămas așa, ca o casă goală, plină de camere pustii. Ulițe pustii, în sate pustiite. Aproape că revizuiam o estetică romantică neogotică, în mijlocul așa-numitului ultim peisaj medieval al Europei, populat de ruine și de frânturi de Ev Mediu, care trezește o nostalgie incredibilă în inimile celor care, de cele mai multe ori, nici măcar nu se trag din Transilvania. Fragmentul are o putere a lui de a stârni imaginația să completeze ceea ce ochiul nu vede. Ruina seduce prin dialogul pe care îl cere. Ce a fost aici? De ce nu mai este? Ce s-ar putea întâmpla mai departe? Ca o poveste de dragoste niciodată epuizată. Călători de pretutindeni simt, între aceste maldăre haotice de fragmente istorice, nevoia de a rezolva puzzle-ul, de a imagina o Arcadia postsăsească, de a înlocui părțile lipsă ale acestui loc cu ceva ce lipsește din inimile noastre, ale celor prin definiție urbani. Multe din tainele Transilvaniei nu se mai cunosc, sau uneori istoriile s-au remodelat atât de tare cu fiecare povestire încât acum, noi cei care încercăm să lipim fragmentele, nu mai știm exact ce formă ar trebui să aibă întregul, odată reșezate la loc bucățile. Totuși, Transilvania a fost un loc al educației încă din Evul Mediu și multe din cele întâmplate aici au fost notate și păstrate scriptic în arhive care, chiar și în forme parțiale, dăinuie încă. În ceea ce privește tema cercetării mele, florile Transilvaniei, așa cum apar ele, și ne